

KICHIK YOSHDAGI MAKTAB O'QUVCHILARIDA KOGNITIV FAOLLIKNI RAG'BATLANTIRISHNING PSIXOLOGIK SHARTLARI

Nurqulova Gavxar

TerDU Psixologiya kafedrasida o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10440737>

Annotatsiya. Maqolada kichik maktab yoshdagi o'quvchilarni ijtimoiy faolligini rivojlantirish masalalari va maktab yoshidagi bolalarning kognitiv sohasining olimlar tomonidan tadqiqining nazariy tahlillari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: pedagog, kichik maktab yoshi, boshlang'ich ta'lim, o'quvchi shaxsi, ta'lim, tarbiya, o'quv faoliyati, o'quv material, mobillik, o'zlashtirish, ta'limiy topshiriqlar.

PSYCHOLOGICAL CONDITIONS FOR STIMULATING COGNITIVE ACTIVITY IN SCHOOLCHILDREN OF YOUNGER AGE

Abstract. The article describes the issues of developing social activity of students of small school age and theoretical analysis of the study by scientists of the cognitive sphere of children of school age.

Keywords: educator, junior school age, primary education, student personality, education, upbringing, educational activities, educational material, mobility, appropriation, educational assignments.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СТИМУЛИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В статье изложены вопросы развития социальной активности младших школьников и теоретический анализ исследований учеными познавательной сферы детей школьного возраста.

Ключевые слова: педагог, младший школьный возраст, начальное образование, личность ученика, образование, воспитание, учебная деятельность, учебный материал, мобильность, усвоение, учебные задания.

KIRISH

Kognitiv rivojlanish muammosi, maktabgacha yoshdagi bolalarning bilim faolligini shakllantirishga samarali ta'sir ko'rsatadigan shart-sharoitlar ko'p yillar davomida psixologik va pedagogik tadqiqotlarda yetakchi o'rinlardan birini egallab kelgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanish xususiyatlarini o'rganib, biz maktabgacha yoshdagi bolaning kognitiv rivojlanishidagi turli xil psixologik omillarning rolini aniqlashni, bu yoshda kognitiv rivojlanishning qanday umumiy xususiyatlari rivojlanishini, har bir omil ta'siridan qanday kognitiv oqibatlariga olib kelishini aniqlashimiz mumkin.

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda jahon ta'lim makoniga kirishga qaratilgan yangi ta'lim tizimi shakllantirilmoqda. Bu jarayon pedagogik nazariya va ta'lim jarayonining amaliyotida sezilarli o'zgarishlar bilan birga keladi. Ta'lim paradigmasida o'zgarishlar mavjud: boshqa mazmun, turli yondashuvlar taklif etiladi.

Psixologik-pedagogik nuqtai nazardan, ta'lim jarayonini takomillashtirishning asosiy tendentsiyalaridan biri o'rtacha o'quvchiga e'tibor qaratishdan tabaqalashtirilgan va individuallashtirilgan o'quv dasturlariga o'tish bo'lib, uning mazmuni o'quvchi shaxsini

rivojlantirishga qaratilgan va uni maksimal darajada amalga oshirishni nazarda tutadi. o'quv jarayonida faollik, tashabbus. Kognitiv faoliyatni faollashtirish jarayoni zamonaviy pedagogika va psixologiyaning eng muhim muammolaridan biridir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Ta'lim faoliyatini faollashtirish bo'yicha tadqiqotlar T.I. Shamova shuni ko'rsatadiki, maktab o'quvchilarining ta'lim faoliyatida ularning faolligini oshirish uchun sharoitlar zarur, bu nafaqat o'quvchilarning umumiy ta'lim sifatini oshirishga, balki butun faol shaxsni shakllantirishga yordam beradi. Uning fikricha, maktab ta'limiga qo'yiladigan talablarni hisobga olgan holda, ta'limning asosiy tamoyillaridan biri - faoliyat tamoyili va zamonaviy darsliklar mazmuni, ularning uslubiy apparati, ta'lim usullari va tashkiliy shakllari, shuningdek, maktab o'quvchilarining o'quv faolligini oshirish vositalarining didaktik tizimi va uni amalga oshirish shartlari orqali amalga oshirishning bog'liq usullari hisoblanadi.

Kichik yoshdagi o'quvchilarning kognitiv qiziqishlarini shakllantirish muammosi maktab oldidagi eng muhim vazifalardan biridir. Doimiy kognitiv qiziqish o'rganishda hissiy va oqilona kombinatsiya bilan shakllanadi.

Kichik maktab yoshidagi bola shaxsining ijtimoiy faolligini rivojlantirish maktab ta'limini modernizatsiya qilishning strategik yo'nalishlaridan biridir. Pedagog ota-onalarga nisbatan kichik maktab yoshidagi bola shaxsiyatini rivojlantirishga juda katta tahsir kuchiga ega. Jumladan, uning dunyoqarashi, hayotiy pozitsiyasi va bolalarga bo'lgan munosabati o'quvchi shaxsiga ijobiy yoki salbiy tahsir ko'rsatishi mumkin. Chunki boshlang'ich ta'limda ta'lim va tarbiya, ayniqsa, bir-biri bilan chambarchas bog'liq jarayondir. Boshlang'ich ta'limda deyarli barcha fanlarni bitta pedagog olib borganligi sababli ularning shaxsiy xususiyatlari – axloqi, madaniyati, pedagogik qobiliyati, bolalarga bo'lgan munosabati va hatto xarakter xususiyatlari ham kichik maktab yoshidagi bolalarning shaxsiy-xulqiy sifatlariga singib ketish holatlari kuzatiladi. Ayniqsa, bu parallel sinflarga nisbatan yaqqol olib qaralganda sezilarli darajada aks etadi. Bu holat kichik maktab yoshidagi bolalarda yuqori sinflarga o'tgunlariga qadar davom etishi mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, kichik maktab yoshidagi o'quvchilar javob berishda bevosita taassurotlarga boy va faoldir. Dars jarayonida qo'llaniladigan ko'rgazmali qurollar ularda hamisha zo'r ishtiyoq bilan o'quv materialini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqishni uyg'otadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining O'qish darslarida ijodiy va hissiy lahzalarga alohida sezgirligi doimiy ravishda namoyon bo'ladi.

Darsning muvaffaqiyati, albatta, matnni talaffuz qilishning tushunarligi, rolli ishchan o'yin va sahnalashtirish kabi ta'limning noanhanaviy shakllaridan foydalanish hamda savollarni mohirona qo'yishga bog'liq. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilari o'quv materiallarini o'zlashtirish davomida muallif ilhomlantirgan narsa, Ya'ni o'quv material mazmunidagi tahrifni o'zicha tasavvur etishi, hazil-mutoyibalarga tabassum qilishi yoki hamdard bo'lishga tayyorligini ko'rsatishi bilan birga ular hech qachon muallifga nisbatan ishonchsizlik bildirmasligi yoki bo'lmasa matnning afzalliklari haqida gapirmaydilar. Har doim dars mavzusiga doir o'quv material mazmuniga bo'lgan tahsiring jonliligi va sinf xonasining to'liq moslashishi ular ehtiborini tortadi.

Kichik maktab yoshdagi o'quvchilar deyarli o'zlari tushunmaydigan matnni ifodali ravishda samimiy va oqilona intonatsiyalar bilan o'qishlari bu shu davrga xos bo'lgan xususiyatlardan biri hisoblanadi. Biroq boshlang'ich ta'lim o'quvchilariga tashqi taassurotlar kuchli chalg'ituvchi omil bo'lib, ular uchun tushunarsiz materialga diqqatni jamlash juda murakkab bo'lgan jarayondir.

Shu nuqtai nazardan kichik maktab yoshdagi bolalar diqqatining beqarorligi bilan ajralib turadilar. Ular 10-20 daqiqa davomidagina juda kichik hajmdagi biror bir narsaga ehtiborini jalb etishlari mumkin. Ilk o'smirlik davrida bu holat 40-45 daqiqaga va o'spirinlarda esa 45-50 daqiqagacha cho'zilishi mumkin. O'quv jarayonidagi ortiqcha yuklamalar aksariyat hollarda o'quvchilarni ruhiy tushkunlikka solishi va ularning shaxsiyatiga salbiy tahsir qilishi kuzatiladi. Shu sababdan pedagoglar o'quv materiallari mazmunini shakllantirishda bu holatlarni hisobga olish lozim bo'ladi.

XULOSA

Har qanday odam dunyoni bilishning doimiy jarayonidadir: u boshqa odamlarning nutqini o'ylaydi, aks ettiradi, gapiradi va tushunadi, his qiladi, his-tuyg'ularini baham ko'radi. Bu qobiliyatlarning barchasi o'z-o'zidan emas, balki faol bilim faoliyatida rivojlantiriladi va takomillashadi. Maktabgacha yoshdagi bolalik davri ham bu dunyoqarashning bilish va rivojlanish davridir. Bola ularni yetakchi faoliyatga aylanadigan roli o'yinda namoyish etadi. U o'ynab, tengdoshlari bilan muloqot qilishni o'rganadi. Bu ham ijodkorlik davri. Bola nutqni o'rganadi, tasavvurga ega bo'ladi. Bu insonning dastlabki shakllanish davri, uning xatti-harakatlarining oqibatlarini hissiy oldindan sezishning paydo bo'lishi, o'zini o'zi anglash, tajribalarni murakkablashtirish va xabardorlik, yangi his-tuyg'ular va motivlar bilan boyitish, hissiy-ehtiyojlar sohasi murakkablashadigan davrdir.

Maktabgacha yosh davrida kognitiv rivojlanish - bu atrof-muhit ta'siri ostida, shuningdek, maxsus tashkil etilgan o'quv va tarbiya ta'siri va bolaning o'z tajribasi bilan bog'liq bo'lgan fikrlash jarayonlarida yuz beradigan sifat va miqdoriy o'zgarishlarning yig'indisi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishi bir qator ijtimoiy va biologik omillarga bog'liqdir.

REFERENCES

1. Ж.Андерсон. Когнитивная психология. СПб.: Питер, 2002.
2. Солсо Р. Когнитивная психология. М.: Тривола, 1996.
3. Величковский Б.М. «Когнитивная наука. Основы психологии познания». В 2 томах. М.: ИЦ «Академия», 2006
4. Eysenck M., Keane M. Cognitive Psychology: A Student's Handbook. New edition 2009.
5. Karimova V.M. "Social psychology. Textbook.-T.:." Science and Technology" Publishing House (2012).
6. Nurqulova, G., & Saydaliyeva, M. (2023). PSYCHOLOGICAL METHODS OF EDUCATION AND DEVELOPMENT ACCORDING TO THE CHILD'S TEMPERAMENT. International Bulletin of Engineering and Technology, 3(10), 92-95.
7. Haydarova, S., & Nurqulova, G. (2023). EMERGENCE OF AGGRESSION AND NEGATIVISM IN PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ADOLESCENT PERIOD. International Bulletin of Engineering and Technology, 3(10), 62-64.

8. Ergashevna, N. G. (2023). Improving Educational Mastery Opportunities in Primary School.
9. Nurqulova, G. (2023). ACCENTUATION FOR TEENAGERS. *Modern Science and Research*, 2(6), 274-276.
10. Nurqulova, G., & Saydaliyeva, M. PSYCHOLOGICAL METHODS OF EDUCATION AND DEVELOPMENT ACCORDING TO THE CHILD'S TEMPERAMENT.
11. Nurkulova, G. (2022). THE PSYCHOLOGY OF SUBORDINATE BEHAVIOR. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(12), 204-207.
12. Nurkulova, G. E. (2021). IMPROVING EDUCATIONAL OPPORTUNITIES FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS. *Humanitarian Treatise* , (104), 7-8.